

ANWB
Extra

*Fusion
on the go*

Los Angeles San Francisco Las Vegas

DE **MAGIE VAN
MICKEY**

Victoriaanse
parels in
San Diego

DE ULTIEME ROADTRIP

- 4
- 5
- 6
- 7
- 8
- 9
- 10
- 11

De **BEROEMDSTE
BAJES**
ter wereld

Tour de
San Francisco
Proeven
van bekwaamheid

HET
EERSTE
NATIONALE
PARK VAN
DE VS

MET
UITNEEMBARE
KAART

Los Angeles
San Francisco
Las Vegas

Uitgeverij ANWB

Inhoud

Het belangrijkste eerst

Dit zijn Los Angeles, San Francisco en Las Vegas

Los Angeles, San Francisco en Las Vegas in cijfers

Eten en drinken

Het kompas van Los Angeles, San Francisco en Las Vegas
15 manieren om je onder te dompelen in de streek

Los Angeles en de zuidkust

Los Angeles

1 Waar de stad geboren werd – **El Pueblo de Los Angeles**

2 In de voetsporen van de sterren – **Hollywood Boulevard**

3

Sterrenkijken – **de huizen van de rich and famous**

4

Eten als attractie – **de foodtrucks van LA**

5

Vertier voor jong en oud – **pretparken in Zuid-Californië**

San Diego

6

Heruitgevonden pareltje – **het Gaslamp Quarter**

De Pacific Coast Highway tussen Los Angeles en San Francisco

Malibu

Santa Barbara

Solvang, Los Olivos

San Luis Obispo

7

Achter elke bocht een wauwmoment – **Big Sur**

Carmel-by-the-Sea

Monterey, Santa Cruz

San Francisco, Napa Valley en Yosemite National Park

San Francisco

Geen ontsnapping mogelijk – **Alcatraz**

Heuvelop-heuvelaf – **San Francisco op de fiets**

Napa Valley

Ad fundum – **wijnrit door Napa Valley**

Yosemite National Park

Walking on sunshine – **hiken in Yosemite**

Las Vegas en omgeving

Las Vegas

12 Van Parijs naar New York in vijf minuten – **de South Strip**

13 Waar de eerste saloons stonden – **Downtown Las Vegas**

Buiten Las Vegas

14 De heetste plek op aarde – **Death Valley**

15 Op de rand van de afgrond – **Grand Canyon South Rim**

Reisinformatie

Hoe zegt u?

Register

Fotoverantwoording

Colofon

Herinner je je deze nog?

Het belangrijkste eerst

Geen kaart nodig

Ik vind autorijden in het weidse Amerika heerlijk, en het westen van de VS leent zich bij uitstek voor een roadtrip. Een kaart is niet nodig, ga where the road leads you. En vergeet niet vooraf een cd'tje of usb-stick vol te zetten met California tunes!

De belangrijkste maaltijd

Je begint je dag het liefst met magere kwark en fruit? Prima. Maar de eerste dag in de VS word je rond zes uur wakker en klinkt een omelet met bacon, worstjes en gebakken aardappelen ineens niet meer zo gek. Voor je lijf is het immers al lunchtijd!

De beste plek voor het Hollywood Sign

Wil je je auto niet uit, dan is de beste spot de zuidpunt van Lake Hollywood Park, daar waar Canyon Lake Drive overgaat in de Mulholland Highway. Te voet kom je dichterbij: in Griffith Park beginnen de eenvoudige Mt. Hollywood Trail – met schitterend uitzicht over de stad én het bord – en de inspannender Canyon Drive Trail, die je tot achter de bekende letters brengt voor een ander perspectief.

Get your kicks...

Een echte weg kun je Route 66 niet noemen. Hij heet steeds anders en je moet goed je best doen om hem te blijven volgen. Bovendien loopt een groot deel van het Californische stuk door de woestijn – geen spookstadje of 50's-benzinestation in zicht. Toch krijg je kriebels in je buik als je het beroemde bord met 'Historic Route 66' in zicht krijgt. En dan tóch een spookstadje: Amboy, met het beroemde (gesloten) Roy's.

Bij Google op bezoek

Een toeristische attractie is Silicon Valley bepaald niet, maar ben je in de buurt, rij dan even langs de hoofdkantoren van techgiganten als Google, Facebook en Apple. Je mag nergens naar binnen, maar de 'campussen' zien er net effe anders uit dan het hoofdkantoor van Philips, om maar wat te noemen. Vergeet niet een selfie te maken bij het grote duim-omhoogbord van Facebook!

At the drive-in

Ooit had zelfs de kleinste plattelandsgemeenschap er een, maar inmiddels zijn drive-intheaters dungezaaid. Behalve in Las Vegas, waar vintage en modern entertainment hand in hand gaan. De films zijn natuurlijk het beste te zien vanuit een cabrio of vanaf de motorkap.

Californië's waterproblematiek

Watergebrek is in Californië een groot probleem. Aan het dringende verzoek zuinig aan te doen met water wordt nauwelijks gehoor gegeven. Met dammen en aquaducten zorgde de staat voorheen voor een continue watervoorziening, maar dat houdt een keer op. Dé oplossing voor het waterprobleem is nog lang niet in zicht, maar dat het consumptiepatroon van de Californiërs moet veranderen, is duidelijk.

Knoflooklucht

In Gilroy, zo'n drie kwartier van Monterey, ruikt het eind juli heerlijk tijdens het Garlic Festival. Kookwedstrijden, demonstraties en zo veel knoflookijs (!) als je op kunt.

Die andere woestijnstad

Palm Springs, ooit een populair toevluchtsoord van Hollywoodsterren, lijkt wel een toonzaal van mid-century modernisme. En het woestijnstadje is nog steeds classy.

Ik kan me mijn eerste keer Los Angeles nog goed herinneren. Ik vond het niks. San Francisco maakte wél indruk. Vijfentwintig jaar en ettelijke bezoeken later ben ik gek op LA. Het zwak voor SF is gebleven. En Vegas? Na elk bezoek denk ik: nu weet ik het wel. En toch ga ik steeds weer terug. Dat geldt voor het hele in deze gids beschreven gebied: ik wil er steeds weer heen en ontdek altijd iets nieuws.

Vragen? Ideeën?

Laat het me weten! Mijn adres bij de ANWB:

@ anwbmedia@anwb.nl

Dit zijn Los Angeles, San Francisco en Las Vegas

In de driehoek Los Angeles, San Francisco en Las Vegas komt elke vakantieganger aan zijn trekken. De natuurliefhebber in Big Sur en de vele nationale parken, de strandganger langs de honderden kilometers Grote Oceaan kust en de stadsmens in het gemoedelijke San Francisco of het uitgestrekte Los Angeles, dat je moet leren kennen om het te waarderen. En dan is er nog Las Vegas, de entertainmenthoofdstad in de woestijn.

On the road

Je beleeft deze streek het beste door een roadtrip te maken. *On the road* wordt de honger naar vrijheid die deze streek heeft gevormd het beste gestild. Onderschat echter vooral de afstanden niet: van San Francisco naar Las Vegas is ruim 900 km, dat is van Amsterdam naar Lyon. Ook de hoogteverschillen zijn opmerkelijk. Van de kust bij de Grote Oceaan rijst het land op tot de Sierra Nevada, met als hoogste berg Mount Whitney (4416 m). Het natuurschoon in Californië is al net zo divers. Een indrukwekkend bewijs voor de ongelooflijke landschappelijke diversiteit van de Golden State werd geleverd op een in 1935 uitgegeven landkaart, die speciaal voor de filmindustrie in Hollywood was gemaakt en waarop mogelijke filmlocaties stonden aangegeven. De kaart toonde Californische landschappen die overeenkomsten hebben met natuurgebieden in de hele wereld: in Frankrijk, aan de Italiaanse Rivièra, in het Zwarte Woud in Duitsland, India, Nederland, aan de Stille Zuidzee, de Dode Zee, in Zuid-Amerika, China, Scandinavië, de Arabische woestijn, Japan, Tirol en aan de Maleisische kust. Geen wonder dat zich begin 20e eeuw juist in Hollywood een internationale filmindustrie begon te ontwikkelen, die zich specialiseerde in het verwezenlijken van dromen en illusies.

Van Tesla tot poweryoga

Niet alleen de Californische film werd een goedlopend exportproduct, maar ook de staat zelf, die zich telkens opnieuw uitvindt en de rest van de wereld voortdurend met zijn zegeningen verrast. Spijkerbroeken, flowerpower, *Easy Rider*, The Beach Boys, *Baywatch*, Google, poweryoga, de iPhone en Tesla – om maar een paar voorbeelden te noemen – begonnen in Californië hun mondiale zegetocht. En ook wat betreft vrijetijdsbesteding staat Californië op eenzame hoogte. Woorden als verveling en nietsdoen behoren hier allang niet meer tot het vocabulaire. Het Californische ideaalbeeld van totale mobiliteit is al geruime tijd bepalend voor het vrijetijdsgedrag van de Californiërs, die kampioen zijn van verschillende manieren van voortbewegen, bijvoorbeeld op een surfplank, skatend, per mountainbike of op een snowboard. Wat de Californiërs niet zelf bedachten, hebben ze op z'n minst tot de laatste modegril ontwikkeld. Daarom wordt Californië terecht de trendsetter van Amerika genoemd. Ondanks aardbevingen, bosbranden, economische crises en het einde van het dotcomtijdperk verloor de staat het geloof in zijn vermogen om te veranderen noch zijn dynamiek en lef.

Toekomstgerichtheid is hier dan ook geen modewoord, maar een typisch Californische mentaliteit – in Silicon Valley wordt bedacht wat we over tien, twintig jaar allemaal gaan gebruiken.

Wachten op The Big One

De Californische kust is, hoe mooi ook, een rampgebied. Langs de San Andreasbreuk schuiven twee aardplaten over elkaar. De Pacifische Plaat, die onder de oceaan, een deel van de kust en LA ligt, drijft elk jaar ca. 2,5 cm verder naar het noordwesten. De Noord-Amerikaanse Plaat onder de rest van Noord-Amerika (inclusief San Francisco) beweegt zich in een iets lager tempo naar het zuidoosten. Als gevolg van wrijving gaat het langs elkaar schuiven niet geleidelijk, maar in plotselinge stappen. De energie die daarbij vrijkomt, veroorzaakt zo'n tienduizend aardbevingen per jaar. De meeste daarvan zijn (zeer) klein en nauwelijks te voelen, maar zo nu en dan schudt de Californische aarde heel heftig. Zoals in 1906 bij San Francisco, toen een aardbeving met een kracht van 7,8 op de schaal van

Richter en daarop volgende verwoestende branden de stad in as legden. Volgens geologen is de kans dat San Francisco ergens in de komende twintig jaar wordt getroffen door een grote aardbeving minimaal 62%.

De magie van de roadtrip

Miljoenen vakantiegangers uit de hele wereld trekken elk jaar weer naar dynamische steden als San Francisco, Los Angeles en Las Vegas, naar de nationale parken, de hoge, granietgrijze Sierra Nevada en de exotische woestijnparadijzen in het oosten. De magie van een roadtrip over de legendarische Highway 1, een fietstocht over de betoverende Golden Gate Bridge of een wandeling over Hollywood Boulevard, met de in het trottoir verzonken sterren, verbleekt nooit.

The road ahead is empty ...

Los Angeles, San Francisco en Las Vegas in cijfers

4,5

jaar zat Al Capone vast op Alcatraz.

6,4

miljard dollar was de omzet van de casino's in Las Vegas in 2017.

13

Professionele sportteams hebben Los Angeles en San Francisco samen. Las Vegas heeft er sinds 2017 één: de Vegas Golden Knights (ijshockey).

18

graden Celcius is de gemiddelde dagtemperatuur in San Diego – in december, de koudste maand.

41

procent is de hellingsgraad van het laatste stukje van Bradford Street, de steilste straat van San Francisco.

88

winkels in Californië hadden op 1 januari 2018 een vergunning om marihuana *for recreational use* te verkopen.

104,1

uur sta je in Los Angeles per jaar in de file – de stad is nummer één op de wereldwijde fileleedlijst. San Francisco staat op plek 4 met 82,6 uur, Las Vegas op 333.

235

vestigingen heeft In-N-Out Burger, de lekkerste fastfoodzaak van het land, in Californië. En nog 14 in Las Vegas.

619

dollar geeft de gemiddelde toerist uit tijdens een bezoek aan Las Vegas.

777

dollar kost de duurste hamburger van Las Vegas, met onder andere foie gras, kobe-vlees en kreeft. Om hem weg te spoelen 'krijg' je er een fles Dom Pérignon-champagne bij.

9982

calorieën krijg je binnen als je de Quadruple Bypass Burger van de Heart Attack Grill in Las Vegas helemaal opeet.

12.310

km² is de oppervlakte van Los Angeles County, zo'n anderhalf keer de Randstad.

24.000

hectoliter wijn produceert Californië jaarlijks – ongeveer de helft van Italië.

149.339

hotelkamers heeft Las Vegas.

870.887

inwoners heeft San Francisco, een kleine twintigduizend meer dan Amsterdam.

1.293.600

dollar is de gemiddelde prijs van een huis in San Francisco.

26.627.730
buitenlandse toeristen
bezochten Californië in
2017.

Eten en drinken

Dat de Amerikaanse keuken meer te bieden heeft dan oversized hamburgers en pizza's zo groot als autobanden is allang bekend. Dat geldt al helemáál voor de westkust, waar je gevarieerder, gezonder en exotischer kunt eten dan in de rest van de VS – New York City uitgezonderd. Bovendien wordt in Californië op een zeer creatieve manier gekookt, met veelal lokale, innovatieve ingrediënten. Bijvoorbeeld in de op gezondheid gerichte California Cuisine.

Vers en caloriearm zijn de toverwoorden waarop de Californische keuken zich al sinds de jaren 70 richt. Chef-koks als Alice Waters (Chez Panisse in Berkeley) en Jean Bertranou (L'Ermitage in Los Angeles) waren de pioniers van de California Cuisine. Ze namen afscheid van de oorspronkelijke bereidingswijzen met dikmakende sauzen en lieten zich leiden door de in het hele land uitgebroken gezondheidsmanie. Alles wat zwaar op de maag lag, was uit den boze; voortaan moesten de gerechten licht verteerbaar zijn. Het nieuwe motto luidde, vooral in de Golden State: *anything goes* (alles is geoorloofd). Deze slogan vond zijn weerslag in fantasievolle, gevarieerde gerechten en het lef om met ingrediënten te experimenteren. De California Cuisine is door de jaren heen steeds wat aangepast aan de smaak van het moment, maar is nog steeds gestoeld op gezond en lokaal.

Invloeden uit de hele wereld

Het eten aan de westkust is een afspiegeling van de enorme etnische diversiteit. Aziatisch, Europees, Latijns-Amerikaans – waar je ook trek in hebt, het is er. Natuurlijk kun je overal terecht voor Japans, Chinees, Frans en Italiaans, maar vooral de Mexicaanse keuken is van grote invloed op het Californische culinaire landschap. Op elke straathoek zijn, zeker in Zuid-Californië, taco's en chili con carne te koop. Maar veel restaurants serveren ook meer verfijnde Mexicaanse gerechten, of in elk geval door de Mexicaanse keuken geïnspireerde fusion. Ook de combinatie van Aziatisch en Mexicaans (taco met rendang!) is populair.

Tot de jaren 90 hadden alleen de duurste (Franse) restaurants in de Verenigde Staten een enigszins acceptabele wijnkaart, maar tegenwoordig is wijn drinken in

Amerika net zo gebruikelijk als bij ons. Gek genoeg is wijn uit eigen land – in Californië vaak van ‘om de hoek’ – vaak duurder dan Franse of Italiaanse. Maar je moet beslist een keertje een *domestic* chardonnay of zinfandel proberen.

Ontbijt- en koffiecultuur

Dat het ontbijt de belangrijkste maaltijd van de dag is, nemen ze in de VS ter harte. Een typisch Amerikaans ontbijt – eieren met spek, gebakken aardappels, pannenkoeken, bagels met voldoende creamcheese om een weeshuis te voeden – zal echter niet bij iedereen in de smaak vallen. Gelukkig zijn er, zeker in Californië, voldoende gezonde alternatieven. In de Golden State is immers altijd genoeg groente en fruit voorhanden – een avocado bijvoorbeeld. Een bakje yoghurt, al dan niet met fruit, noten, granen en honing, staat ook op de ontbijtkaart.

Daarbij drink je een *bottomless* kop koffie – zolang je niet hebt betaald, zal je mok worden bijgevuld. Veel smaak heeft die lichtbruine vloeistof meestal niet, voor goede koffie moet je in de overal aanwezige koffietenten zijn – en dan vooral een espresso bestellen, tenzij je benieuwd bent naar een *caramel flan latte* of *skinny peppermint mocha*.

Reserveren en etiquette

Wil je naar een toprestaurant, dan moet je een paar weken tot wel een halfjaar van tevoren reserveren (www.opentable.com). Wat op een bepaald moment

trendy is, zie je aan de rij voor de ingang, maar kun je ook vragen aan de conciërge in je hotel.

Loop in het restaurant in geen geval zelf naar een vrij tafeltje; het bordje met 'Please wait to be seated' betekent dat de bediening je een plekje toewijst. Het kraanwater met (veel) ijs dat je krijgt, kost helemaal niets en je bent niet verplicht iets anders te drinken te bestellen. Wijn is, hoewel vaak van 'om de hoek' flink aan de prijs. Voor een glas betaal je vaak net zo veel als voor een voorgerecht, dat *starter* heet (gek genoeg noemen ze een hoofdgerecht in Amerika een entree).

AVOCADO, BACON & CHEDDAR MACARONI & CHEESE

Als er iets typisch Californië is, is het wel avocado, en veel Amerikaanser dan mac & cheese bestaat evenmin.

Ingrediënten voor 4 personen:

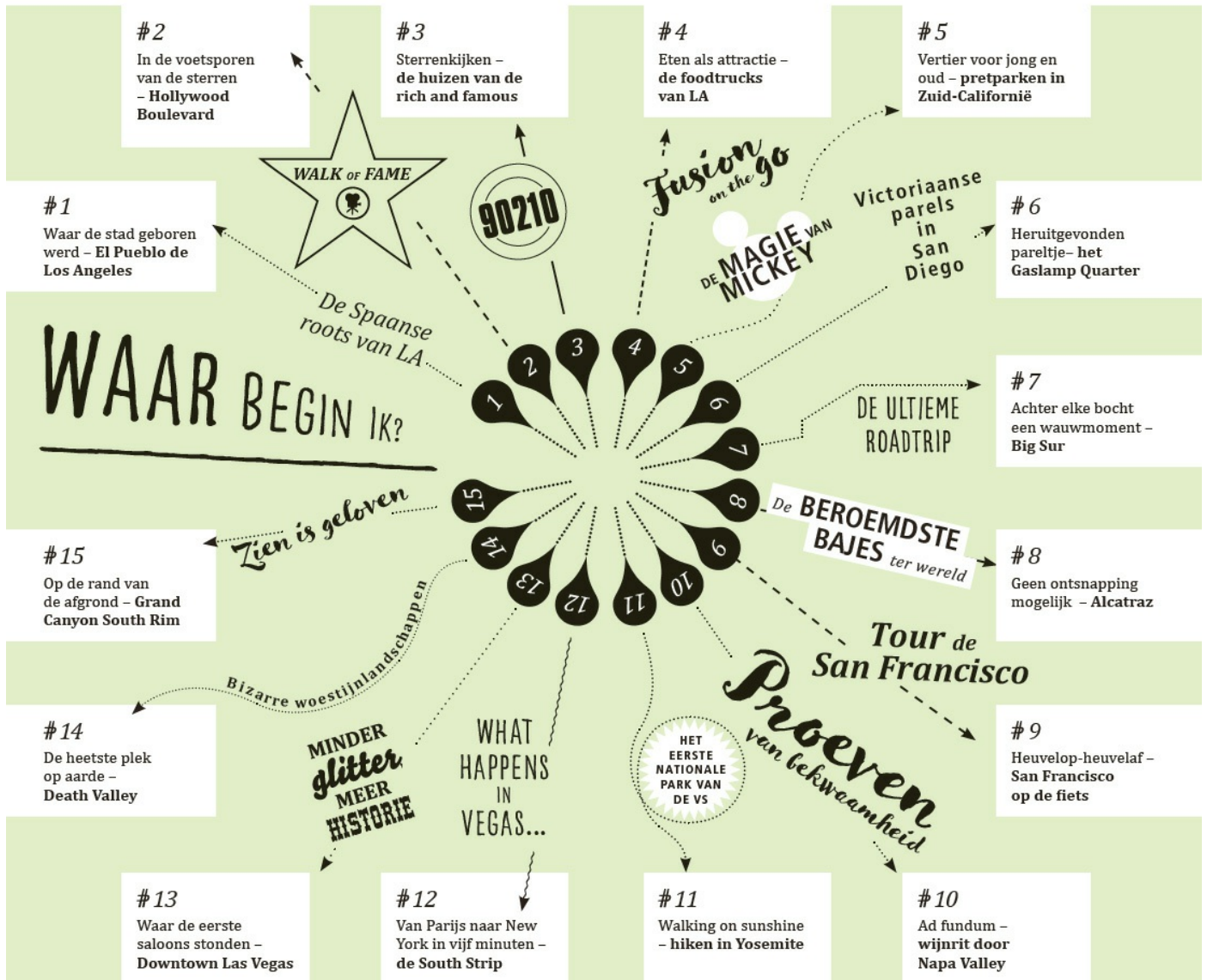
500 gr fusilli, 350 gr ontbijtspek, 750 ml koksroom, 300 gr geraspte cheddar, 1 avocado in blokjes, 1 grote tomaat in blokjes, bosje fijn gesneden bosui, zout, zwarte peper

Bereiding:

Kook de pasta, giet af en doe terug in de pan. Bak de ontbijtspek tot hij knapperig is, laat hem uitlekken op een keukenpapiertje en snijd hem in kleine stukjes. Kook de room en laat hem op een laag vuurtje 3 min. doorkoken tot hij een beetje verdund is. Doe er dan de bacon en geraspte cheddar bij. Roer het mengsel boven een medium vlam regelmatig door tot de kaas is gesmolten en het mengsel dik is. Doe er de avocado, de tomaat en zout en peper naar smaak bij. Giet de saus in de pan met pasta. Laat dit ongeveer een minuut bakken op een medium vlam zodat de pasta de smaak kan absorberen. Serveer in een grote schaal, gegarneerd met de bosui (bron: California Avocado Commission).

De hoogte van de Amerikaanse fooien is voor Europeanen vaak onbegrijpelijk. Helaas krijgen obers en serveersters vaak slechts een minimumloon van een paar dollar per uur en zijn ze dus afhankelijk van *tips*. Het grote voordeel hiervan is dat ze er alles aan zullen doen om ervoor te zorgen dat je het naar je zin hebt. Daarbij hoort ook het ongevraagd brengen van de rekening als je klaar lijkt te zijn; niemand wil je weggagen, maar de ober wil vooral niet dat jij op hém zou moeten wachten. Een fooi van zo'n 15-20% is gebruikelijk.

Het kompas van Los Angeles, San Francisco en Las Vegas

Los Angeles en de zuidkust

De droomfabriek van Hollywood, de pretparken in Anaheim, prachtige surfstranden aan de glinsterende kust van de Grote Oceaan, een ontspannen lifestyle, toprestaurants en volgens de statistieken 292 dagen zon per jaar hebben Los Angeles de reputatie van een pretmetropool bezorgd. Maar ook op cultureel gebied is er in LA van alles te beleven, met kunst in de openbare ruimte, spectaculaire architectuur en meer dan tweehonderd musea, theaters en galeries.

Los Angeles 📖 F/G 7/8, plattegronden blz. 20, 26, 32, 38, 43

Maar weinig steden roepen zulke negatieve reacties op als Los Angeles. Het verkeer staat er constant vast, er hangt altijd smog boven, het is er crimineel ... Maar in LA is de laatste decennia sterk veranderd. Oké, je staat er nog steeds eeuwig in de file, maar met de smog valt het tegenwoordig erg mee en de crime rate is niet hoger dan in andere grote steden.

Een stad die geen stad is, is een ander vaak gehoord 'oordeel'; een stad zonder centrum, zonder ziel. Auteur Dorothy Parker zei negentig jaar geleden: 'Los Angeles is 72 suburbs in search of a city' – Los Angeles is 72 buitenwijken op zoek naar een stad. Dat klopt nog steeds. LA is niet een geheel, het is een uitgestrekte agglomeratie van meer dan tachtig zelfstandige steden met elk zijn eigen karakter. Het is dan ook moeilijk om Los Angeles te leren kennen. Liefde op het eerste gezicht zoals bij Parijs en New York kun je in LA vergeten. Pas bij een tweede of derde bezoek begin je de stad door te krijgen en de schoonheid ervan te zien. Dan pas ga je het creatieve, dynamische en onconventionele karakter ervan waarderen. En dan wil je terug.

WAT TE DOEN IN LOS ANGELES?

Downtown

De paar wolkenkrabbers die Los Angeles rijk is, staan in Downtown, het zakelijk en financieel centrum van de stad. Niet alleen de architectuur is hier zakelijk, ook de infrastructuur lijkt vooral te zijn gericht op bankiers en kantoorpersoneel. Toch is in deze bakermat van de stad (zie ook) meer te zien dan alleen banken en kantoorgebouwen.

Een goede plek om te beginnen met een verkenning van Downtown LA is treinstation **Union Station** 📍. De opening ervan in 1939 was een drie dagen durend feest dat werd bijgewoond door een half miljoen mensen. Je herkent het gebouw, in een mix van Spaans-koloniale stijl en art deco, misschien niet meteen als een station. De witte, typisch Zuidwest-Amerikaanse gevel zou ook zomaar een marktgebouw kunnen zijn, of zelfs een kerk – inclusief klokkentoren. Binnenin kan echter weinig misverstand bestaan. De wachtruimte, met z'n glimmende tegelvloer en grote banken, de oude loketten – dit is een station uit

de tijd dat met de trein reizen nog een avontuur was. De pracht en praal van de jaren 40 staan helaas in schril contrast met de koele zakelijkheid van het moderne trein- en metrostation erachter.

Kunst- en cultuurliefhebbers komen in Downtown goed aan hun trekken. Er zijn tal van **kunstgaleries**, maar eigenlijk is hier overal kunst te zien: op pleinen, in parken, in foyers van bedrijven en banken. En dan gaat het niet om lokale graffitiartiesten, maar om wereldberoemde kunstenaars als Joán Miró, Alexander Calder, Robert Rauschenberg en Jonathan Borofsky. Sinds de jaren 60 zijn projectontwikkelaars verplicht om 1% van de bouwsom in kunst te investeren. Dit heeft ervoor gezorgd dat Downtown een soort openluchtmuseum is geworden. Zo steekt bij het Ernst & Young-gebouw (7th St om de hoek van Figueroa) een bronzen zakenman zijn hoofd in de gevel – de *Corporate Head* van Terry Allan. En voor de Bank of America (333 Hope St) staat een spinachtig, 20 m hoog oranje sculptuur van staal met de naam *Four Arches* van de beroemde Amerikaanse beeldhouwer Alexander Calder. Tijdens de **Art Walk Gallery Tour** bezoek je een aantal galleries, maar word je ook langs openbare kunstwerken geleid (www.downtownartwalk.org, elke 2e do. van de maand).

Als het gaat om beeldende kunst, springen drie musea er echt uit. Het eerste is het **MOCA** , het museum voor hedendaagse kunst. Het uit rode zandsteenblokken opgetrokken gebouw biedt ruimte aan schilderijen, foto's, plastieken en multimediaobjecten van Amerikaanse en internationale kunstenaars van de jaren 40 tot nu. Een tiental blocks verderop staat **The Geffen Contemporary** , dat bij het MOCA hoort. Terwijl een nieuw onderkomen in aanbouw was, werd een deel van de MOCA-collectie in een verbouwde politiegarage opgeslagen. Deze tijdelijke opslagruimte groeide uit tot een zelfstandige kunstinstelling. Ook **The Broad** tegenover het MOCA is gewijd aan hedendaagse kunst, van onder anderen Jeff Koons, Ed Ruscha, Andy Warhol en Roy Liechtenstein. Het bijzondere gebouw met de honingraatconstructie is ontworpen door het beroemde architectenbureau Diller Scofidio + Renfro. Ook muzikaal blaast Downtown mee. Onder **The Music Center** vallen acht podia, waarvan de **Walt Disney Concert Hall** het opvallendst is. Het futuristische hoogstandje van Frank Gehry uit 2003 is het thuispodium van de Los Angeles Philharmonic.

HET KORTSTE TREINRITJE TER WERELD

Het zag er lange tijd naar uit dat Olivet en Sinai vergeten zouden worden. De twee treintjes van de **Angels Flight Railway** ¹² waren dan ook al flink bejaard. Ze reden in 1901 voor het eerst tussen Hill en Olive Street. Op een stukje Los Angeles dat zo steil was dat je er nauwelijks kon lopen – zelfs paarden hadden moeite met de ruim 32 graden grote hellingshoek van het 90 m korte stukje. De treintjes klommen decennialang de heuvel op – meer dan honderd miljoen passagiers in de eerste vijftig jaar! – en figureerden in tal van films en boeken. Maar in het tijdperk van de auto verloor het traject zijn bestaansrecht en in 1969 werd besloten de boel te slopen. Bijna dertig jaar later kreeg de Angels Flight Railway een nieuwe kans. Een half block zuidelijker, tussen Hill Street en California Plaza. Maar de doorstart leek wel behekst. In 2001 viel er bij een ongeluk een dodelijk slachtoffer en het duurde negen lange jaren voor Olivet en Sinai weer omhoog mochten. Maar ook in de daaropvolgende periode reden de treintjes vaker niet dan wel, met een ontsporing als dieptepunt. Sinds 31 augustus 2017 klimmen Olivet en Sinai na een jarenlange renovatie echter weer de berg op! Het bouwterrein werd in die tijd eventjes geopend voor Ryan Gosling en Emma Stone – de Angels Flight Railway figureert in Oscarwinnaar *La La Land*. Laten we hopen dat het beeldje de spoorlijn weer wat geluk brengt (dalstation 351 S Hill St, bergstation California Plaza, www.angelsflight.org, dag. 6.45-22 uur, enkele reis \$1).

Exposition Park

In dit park iets ten zuidoosten van Downtown ligt een aantal interessante bezienswaardigheden, waarvan het **Los Angeles Memorial Coliseum** ¹³ het meest in het oog springt. Dit is het enige stadion in de wereld waar tweemaal de Olympische Spelen werden gehouden – in 2028 gaat dit voor de derde keer gebeuren. Daarnaast is ook de Super Bowl, de finale van het American football-seizoen, er tweemaal gespeeld – al is de laatste keer alweer vijfenveertig jaar geleden. Er worden helaas geen rondleidingen door het stadion meer gegeven. Wil je het vanbinnen bekijken, dan zul je een kaartje voor een evenement moeten kopen (3911 South Figueroa St, www.lacoliseum.com).

Ten noorden van het sportcomplex ligt het **National History Museum** ¹⁴. In de Dinosaur Hall van dit museum kun je zien hoe dinosauriërs groeien: er staan een tweejarige, een elfjarige en een zeventienjarige T-Rex. Daarnaast is er nóg een twintigtal dino's te zien, plus tal van fossielen. Andere tentoonstellingen

concentreren zich op bijvoorbeeld insecten of uitgestorven zoogdieren (900
Exposition Blvd, www.nhm.org, dag. 9.30-17 uur, \$ \$ 15, kind 13-17 jaar \$ 12,
3-12 jaar \$ 7.

1

Waar de stad geboren werd – **El Pueblo de Los Angeles**

Los Angeles bestaat uit tientallen stad-in-stadjes met elk zijn eigen 'centrum'. Maar in het officieuze stadshart **Downtown** liggen de Spaanse roots van de stad. Van hieruit wordt hij ook bestuurd.

Tussen kunst en kitsch: Olvera Street.

Als je voor Union Station (zie ook) Alameda Street oversteekt, kom je in het **El Pueblo de Los Angeles Historical Monument** **2**. Dit oudste deel van LA werd in 1781 gesticht door de Spaanse gouverneur van Californië, Felipe de Neve. De 27 historische gebouwen die deel uitmaken van de Pueblo stammen echter uit de periode 1818-1926. Voorbij het **Biscailuz Building** en de **La Plaza Methodist Church** ligt **Olvera Street**. De kraampjes met 'authentieke' Mexicaanse snuisterijen zullen niet bij iedereen in de smaak vallen, maar je moet er sowieso heen voor de niet te versmaden *taquitos* van **Cielito Lindo** **1**. Bovendien staat halverwege de steeg **Avila Adobe**, het oudste huis van Los Angeles, in 1818 gebouwd door Francisco José Avila, de *alcalde* (burgemeester) van de Pueblo. Hier zie je hoe men leefde in de jaren 40 van de 19e eeuw. Ook het **visitor center** van de Pueblo is erin gevestigd. In de Italian Hall uit 1908 aan het eind van de straat bevindt zich het **Italian American Museum of Los Angeles** **3**.

Aan de andere kant van Plaza Park ligt het **Pico House** uit 1870 en daarachter de **Plaza Firehouse** 4 uit 1884, waarin brandblusapparaten en foto's uit de 19e en vroege 20e eeuw te zien zijn.

Modern, maar traditioneel

Aan de andere kant van de Santa Ana Freeway (101) ziet de wereld er heel anders uit. Je bent weer in het nú, in het zakelijke en bestuurlijke hart van Los Angeles. **Grand Park** 5 is typerend voor de manier waarop de gemeente omgaat met de openbare ruimte: een park, prima, maar we gaan er geen wegen voor afsluiten of omleggen. Grand Park ziet er met zijn drie verschillende delen dan ook erg bedacht uit, maar tussen het sightseeën door is het er toch erg goed toeven. Er worden veel evenementen georganiseerd en de fontein in het meest westelijke deel is top, je kunt er heerlijk bij (kinderen: min of meer ín) afkoelen.

Een blok ten noordwesten ervan wordt de link met het LA van El Pueblo weer gelegd. Want de **Cathedral of Our Lady of the Angels** 6 is dan wel hypermodern, zijn megalomane afmetingen – het is de op twee na grootste kathedraal ter wereld – onderstrepen duidelijk het belang van het katholicisme in het leven van de 'original Angelenos'. Alles aan het ontwerp van de Spaanse architect Rafael Moneo is monumentaal: van de enorme bronzen deuren tot het ruim 7,5 m hoge kruis op de 47 m hoge klokkentoren.

→ OM DE HOEK

De blikvanger van **City Hall** 11, het in 1928 in art-decostijl gebouwde, 138 m hoge stadhuis, is de toren met de piramidespits. De bouw van de achtentwintig etages hoge toren werd pas mogelijk na een referendum; vanwege aardbevingsgevaar mocht eigenlijk niet hoger worden gebouwd dan dertien verdiepingen. Vanaf het **Observation Deck** kijk je over de enorme stad uit tot aan de bergen.

De beroemde City Hall van Los Angeles.

INFO EN OPENINGSTIJDEN

El Pueblo de Los Angeles : Olvera St, www.elpueblo.lacity.org, rondleidingen di.-za. 10, 11, 12 uur, start bij de Plaza Firehouse.

Italian American Museum of Los Angeles : 644 North Main Street, www.italianhall.org, di.-zo. 10-15 uur, gratis entree.

Plaza Firehouse : 125 Paseo De La Plaza, di.-zo. 10-15 uur

Grand Park : tussen N Grand Ave en N Spring St/W 1st St en W Temple St, dag. 5.30-22 uur.

Cathedral of Our Lady of the Angels : 555 W. Temple St, www.olacathedral.org, gratis rondleiding ma.-vr. 13 uur.

City Hall : 200 N Spring St, Observation Deck ma.-vr. 8-17 uur, gratis entree.

ETEN EN DRINKEN

Cielito Lindo : 23 Olvera St, www.cielitolindo.org, dag. 9-23 uur, taquitos vanaf \$1,75. Niet meer dan een vitrine en een toonbank, maar de met vlees of kip gevulde taco's smaken heerlijk.

Plattegrond: blz. 10 | **Metro:** Purple of Red Line naar Union Station of Civic Center

DOWNTOWN LOS ANGELES

Bezienswaardig

- 1 Union Station
- 2 El Pueblo de Los Angeles Historical Monument
- 3 Italian American Museum of Los Angeles
- 4 Plaza Firehouse
- 5 Grand Park
- 6 Cathedral of Our Lady of the Angels

- 7 MOCA
- 8 The Geffen Contemporary
- 9 The Broad
- 10 Walt Disney Concert Hall
- 11 City Hall
- 12 Angels Flight Railway
- 13 Los Angeles Coliseum
- 14 National History Museum
- 15 California Science Center

Overnachten

- 1 The Inn at 657
- 2 Hotel Figueroa
- 3 Ace Hotel
- 4 The Standard

Eten en drinken

- 1 Cielito Lindo
- 2 Grand Central Market
- 3 Bäco Mercat
- 4 Wurstküche
- 5 Nickel Diner
- 6 Sugarfish
- 7 The Factory Kitchen
- 8 Langer's Delicatessen

Winkelen

- 1 The Last Bookstore

Uitgaan

- 1 The Reserve
- 2 Clifton's
- 3 Angel City Brewery
- 4 The Edison
- 5 King Eddy Saloon

Dé publiekstrekker van het interactieve **California Science Center** 15 is de

Spaceshuttle Endeavour. Als je die vanbinnen wilt bekijken, moet je telefonisch een plekje reserveren. Maar er is nog veel meer te zien: aspirant-astronauten kunnen helemaal los in de Air and Space Gallery, *science nerds* in Creative World, waar je zelf een aardbeving mee kunt maken. Kinderen van alle leeftijden zullen dit museum geweldig vinden (700 State Dr, tel. 1 213 744 2019, www.californiasciencecenter.org, dag. 10-17 uur, gratis toegang tot de permanente tentoonstellingen).

SLAPEN, ETEN, UITGAAN

Overnachten

Schattig

The Inn at 657

Een schattige bed and breakfast in de schaduw van de wolkenkrabbers van Downtown. Antieke bedden in kamers vol snuisterijen en een fantastisch ontbijt. 657 en 633 W 23rd St, tel. 1 213 741 22 00, www.theinnat657la.com, 2 pk vanaf \$ 157

Moors Paleis

Hotel Figueroa

Met z'n tegelvloer en ornamenten doet dit hotel denken aan een Moors paleis. De kamers zijn ruim en prachtig ingericht, rond het zwembad kun je heerlijk loungen.

939 S Figueroa St, tel. 1 213 627 89 71, www.figueroahotel.com, 2 pk vanaf \$ 400

Überhip

Ace Hotel

Extreem hip hotel met een eigen theater, waar regelmatig bandjes optreden of speciale filmvoorstellingen te zien zijn. Bij het zwembad op het dak draait een dj plaatjes en restaurant L. A. Chapter is al net zo trendy. De kamers hebben een arty sfeertje, op sommige staat zelfs een gitaar.

929 S Broadway, tel. 1 213 623 32 33, www.acehotel.com/losangeles, 2 pk vanaf \$ 300

Met biergarten

The Standard 🏠

Van het logo (dat op z'n kop staat) tot de less is more-filosofie van de kamers: dit hotel ademt een trendy, maar niet overdreven hippe sfeer. Op het dak vind je niet alleen een zwembad, maar ook een min of meer authentieke Duitse biertuin waar je vette doch heerlijke worst kunt wegspoelen met grote pullen bier.

550 S Flower St, tel. 1 212 892 80 80, www.standardhotels.com, 2 pk vanaf \$ 260

🍴 Eten en drinken

Appeltje-eitje

Grand Central Market ②

Eten uit alle windstreken in een honderd jaar oude overdekte markthal. Het gros is lekker, maar ga zeker ontbijten of lunchen bij **Eggslut** (www.eggslut.com, dag. 8-16 uur). Onze lievelings is de Fairfax: roerei, bieslook, cheddar, gekaramelliseerde uien en pittige mayo op een warm broodje (\$ 7).

317 S Broadway, www.grandcentralmarket.com, markthal dag. 8-22 uur

Fusion-fusion

Bäco Mercat ③

Zeer creatieve fusionkeuken. Specialiteit: de bäco, een taco-naan-pizzacombi.

408 S Main St, www.bacomercat.com, ma.-do. 11.30-14.30, 17.30-23, vr., za. 11.30-15, 17.30-24, zo. 11.30-15, 17-22 uur, vanaf \$ 13

Bier en worst

Wurstküche ④

Lange picknicktafels en een houten bar: deze tent doet er alles aan op een Duitse biertuin te lijken, maar dan overdekt. Je kunt kiezen uit een twintigtal worsten en een *side* van Vlaamse friet. Meer dan twintig Belgische en Duitse bieren van de tap en minstens zo veel op fles.

800 E 3rd St, www.wurstkuche.com, dag. 11-1.30 uur, broodje worst vanaf \$ 7,50

SHOP TILL YOU DROP

Als het bestaat, is het ergens in Los Angeles te koop – de Angelenos leven om te consumeren en de miljoenen toeristen dragen graag hun steentje bij. Om hier een lijst met winkels op te nemen, zou dan ook onbegonnen werk zijn. Vandaar dat we het houden bij een aantal shoppingmalls en winkelstraten. Wat dat laatste betreft, is er natuurlijk geen straat aantrekkelijker dan **Rodeo Drive** in Beverly Hills (zie ook). Voor topdesigners kun je echter ook naar **Melrose Avenue** (vanaf La Cienega Blvd naar het oosten); voorbij Fairfax Avenue worden de boetieks wat hipper (en betaalbaarder). In Santa Monica is de **3rd Street Promenade** een bekende en gezellige winkelstraat, maar ook op **Montana Avenue** (tussen 10th en 17th St) zitten leuke winkeltjes. In Venice kun je op **Abbot Kinney Boulevard** (tussen Venice Blvd en Main St) erg leuk winkelen. Grote en wat intiemere shoppingmalls zijn er meer dan voldoende in Los Angeles. Zo zijn daar het bekende **Hollywood & Highland Center** (zie ook), het gezellige **The Grove** (zie ook) en voor de al dan niet dagelijkse boodschappen de **Farmer's Market** (zie ook). Twee andere leuke winkelcentra zijn het **Beverly Center**, maar liefst acht verdiepingen met voornamelijk modeboetieks, en **Santa Monica Place**, een sfeervol, open winkelcentrum met drie verdiepingen mode, accessoires en meer.

Ouderwetse diner

Nickel Diner 5

Lekker ouderwetse diner, de perfecte plek voor een stevig ontbijt of een hamburger.

524 S Main St, www.nickeldiner.com, di.-zo. 8-15.30 uur, ontbijt vanaf \$ 8, hamburgers vanaf \$ 11,50

Topsushi

Sugarfish 6

Uitstekende sushi in een niet erg inspirerend interieur. Neem vooral een van de *trust me*-menu's van de chef.

600 W 7th St, www.sugarfishsushi.com, ma.-za. 11.30-22, zo. 12-21 uur, menu vanaf \$ 30

Industrieel

The Factory Kitchen 7

Traditionele Italiaanse gerechten in een oude fabriekshal. Veel onbewerkt beton, tafels van gerecycled hout en grote garagedeuren geven dit toprestaurant een industrieel sfeertje.

1300 Factory Pl, www.thefactorykitchen.com, ma.-vr. 11.30-14.30, 17.30-22, za. 17-23, zo. 16.30-21.30 uur, voorgerecht vanaf \$ 12, hoofdgerecht ca. \$ 30

Klassiek Amerikaans

Langer's Delicatessen 8

De specialiteit van deze al sinds 1947 geopende deli is de warme pastramisandwich, volgens velen beter dan die van Katz's in New York.

704 S Alvarado St, www.langersdeli.com, ma.-za. 8-16 uur, pastramisandwich \$ 14,95

Winkelen

Boekenwalhalla

The Last Bookstore

Enorme, rommelig ogende boekwinkel waarin het naar papier ruikt. Je kunt hier heerlijk verdwalen tussen de stapels boeken. Het tijdschriftenrek is misschien niet enorm, maar het aanbod uniek. Dat geldt ook voor de tienduizenden lp's en de *graphic novels*-afdeling.

hoek Spring en 5th St, www.lastbookstorela.com, ma.-do. 10-22, vr., za. 10-23, zo. 10-21 uur

Uitgaan

In de kluis

The Reserve

Mooie cocktailbar in de kluis van een voormalig bankgebouw. Qua sfeer en aankleding geheel in lijn met de speakeasy-trend.

650 S Spring St, www.thelareserve.com, vr., za. 22-2 uur

Rariteitenkabinet

Clifton's 🌀

Clifton's kun je niet beschrijven, Clifton's moet je ondergaan. Vitrinekasten met opgezette dieren, geheime grotten, een toog die is gemaakt van een 1700 jaar oude sequoia, je blijft je hier verbazen. Bestel een cocktail aan een van de vijf bars en wandel op je gemak door dit bizarre rariteitenkabinet.

648 S Broadway, www.cliftons.com, check website voor openingstijden

Bijzondere biertjes

Angel City Brewery 🌀

Kleine bierbrouwerijen zijn helemaal hot in de VS en de meeste hebben een proeflokaal. Zo ook de Angel City Brewery. Laat je vooral niet afschrikken door de soms wat exotische ingrediënten – als ze hier zeggen dat avocadobier een goed idee is, is het een goed idee. Ook fijn: er staat elke dag wel een foodtruck voor de deur. Interesse in bier maken? Neem dan deel aan een van de gratis rondleidingen.

216 S Alameda St, www.angelcitybrewery.com, ma.-do. 16-1, vr. 16-2, za. 12-2, zo. 12-1 uur, rondleiding ma.-vr. 17, 18, za., zo. 13, 14, 15, 16, 17 uur

Prohibition style

The Edison 🌀

Prachtige prohibition style bar met veel koper in een oude elektriciteitscentrale. Een industrieel labyrint met overal zitjes en erg lekkere cocktails. Let op: de dresscode wordt strikt gehandhaafd – geen sneakers, nette kleding.

108 W 2nd St, www.edisondowntown.com, wo.-vr. 17-2, za. 19-2 uur

Koninklijk

King Eddy Saloon 🌀

Als je het helemaal gehad hebt met moeilijke cocktails of *craft beers*, ga je naar King Eddy Saloon, een *dive bar* met goedkope biertjes en shotjes.

131 E 5th St, www.kingeddysaloon.com, dag. 15-2 uur.

Hollywood

De filmstudio's zijn bijna allemaal uit Hollywood verdwenen, en filmsterren zie je er alleen tijdens galapremières en de jaarlijkse Oscaruitreiking. Toch staat Hollywood nog altijd synoniem voor de filmindustrie en voor de American dream van geld en roem. Een (eerste) bezoek aan Los Angeles is natuurlijk niet compleet zonder een wandeling over het stuk **Hollywood Boulevard** tussen pakweg Vine Street en La Brea Avenue (zie ook). De 'musea' op Hollywood

Boulevard, zoals het **Guinness World Record Museum**, **Ripley's Believe It or Not** en het **Wax Museum** zijn rariteitenkabinetten waar vooral kinderen van zullen genieten. Wel leuk is **The Hollywood Museum** , net om de hoek op Highland Avenue in het in art-decostijl gebouwde Max Factor Building uit de jaren 20. In het museum zijn talloze memorabilia uit de filmgeschiedenis te zien, zoals kostuums, auto's en decorstukken. Je kunt er zelfs de cel bekijken waarin Hannibal Lecter zat in *Silence of the Lambs* (1660 N. Highland Ave, www.thehollywoodmuseum.com, wo.-zo. 10-17 uur, \$ 15, kind tot 5 jaar \$ 5).

Voor een vleugje Hollywoodglamour kun je terecht in het **Dolby Theatre** in het Hollywood & Highland Center (zie ook). Hier worden sinds 2002 de Oscars uitgereikt. Tijdens een rondleiding kom je op de plekken waar eens per jaar de grootste Hollywoodsterren komen. Uiteraard mag je ook een échte Academy Award aanraken – dat voelt heel anders dan de plastic replica's die te koop zijn in de vele souvenirwinkels op Hollywood Boulevard (www.dolbytheatre.com, zie website voor tijden, rondleiding \$ 23, kind 3-17 jaar \$ 18).

2

In de voetsporen van de sterren – **Hollywood Boulevard**

Nog niet zo lang geleden was Hollywood Boulevard een typisch voorbeeld van vergane glorie. De glitter en glamour van halverwege de 20e eeuw had plaatsgemaakt voor drugsdealers, prostituees en louche winkeltjes. Maar sinds de eeuwwisseling kun je er weer met een gerust hart overheen wandelen.

De opening van het Egyptian Theatre in oktober 1922 was tegelijkertijd de eerste filmpremière in Hollywood: *Robin Hood* met Douglas Fairbanks.

TCL (voorheen Grauman) Chinese Theatre.

De heropleving begon met winkel- en entertainmentcomplex **Hollywood & Highland Center** **2**. Het historische **TCL Chinese Theatre** **3** uit 1927, een bioscoop die eerst Grauman's en later Mann's heette en waar premières werden gehouden en Oscars werden uitgereikt, is er onderdeel van.

Vorbij Highland Avenue staat aan de overkant van de straat het volgende legendarische filmtheater, het **Egyptian Theatre** **4**. Deze bioscoop zorgde er begin jaren 20 voor dat Hollywood Boulevard hét uitgaansgebied

van LA werd. Eigenaar Sid Grauman, die een paar jaar later het Chinese Theatre bouwde, was zo onder de indruk van de ontdekking van het graf van Toetanchamon in 1922 dat hij er een theater op baseerde. Na een volledige restauratie werd het Egyptian in 1998 heropend met een 'herpremière' van *The Ten Commandments*, exact driekwart eeuw na de originele première op dezelfde plek. Ook het **Pantages Theatre** ⁵ (nu een musicaltheater) en het in Spaans-koloniale stijl opgetrokken **El Capitan Theatre** ⁶ (met een klassiek Wurlitzer-orgel dat niet alleen ter decoratie dient) zijn mooie voorbeelden van in oude luister herstelde Hollywoodklassiekers.

Walk of Fame

De eerste ster op de **Hollywood Walk of Fame** ⁷ was in 1960 die van actrice Joanne Woodward. Tenminste, dat wil de overlevering. De wat minder romantische waarheid is dat deze Oscarwinnares (en vrouw van Paul Newman) een van de acht acteurs was die als eersten een ster kregen op de hoek van Hollywood Boulevard en Highland Avenue. Van een ceremonie was geen sprake: dat Woodward geschiedenis schreef, komt waarschijnlijk omdat zij als enige met haar ster poseerde.

Tegenwoordig bestaat de Walk of Fame uit meer dan 2500 sterren. Wil je ze allemaal zien, dan ben je wel even aan het wandelen: de sterren liggen aan beide kanten van Hollywood Boulevard tussen La Brea Avenue en Vine Street, en ook nog op een paar blokken op die laatste straat.

Een aantal van de vele sterren op de Walk of Fame. Wil je op de foto met je favoriet? Check op www.walkoffame.com waar hij of zij ligt.

INFO EN OPENINGSTIJDEN

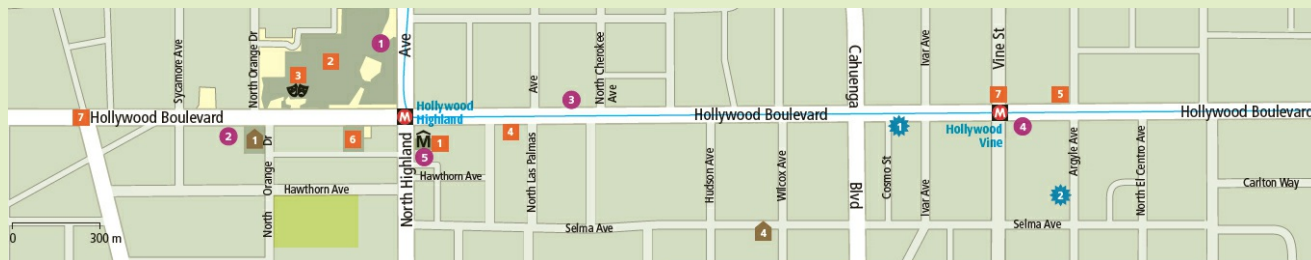
Hollywood & Highland Center ⁸, www.hollywoodandhighland.com, ma.-za. 10-22, zo. 10-19 uur.

TCL Chinese Theatre ⁹, 6925 Hollywood Blvd, www.tclchinesetheatres.com

Egyptian Theatre 4, 6712 Hollywood Blvd, www.egyptiantheatre.com.

WINKELN

Met meer dan zeventig winkels kun je je lol op in het **Hollywood & Highland Center** 2. Verder is Hollywood Boulevard bezaaid met souvenirwinkels waar je een Oscar kunt kopen.

Metro: Red Line naar Hollywood/Vine of Hollywood/Highland

